

Owganystanyň öñdebaryjy, progressiw zenanlary

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 24 января, 2025

Owganystanyň öñdebaryjy, progressiw zenanlary OWGANYSTANYŇ
ÖÑDEBARYJY, PROGRESSIW ZENANLARY

Öçli we bilimsiz adamlaryň ýaragly selpeşip, hemme ýere burnuny sokup ýörmegine, kethudalarynyň aýal-gyzlary jemgyyetden çetleşdirmegine garşıy gidýän öñdebaryjy topar orta çykdy. Edil ýöne smertnikleriň hüjümine meňzeş. "Biz ýetişdik, biz bar bärde!" diýýärler. Elli sany öñdebaryjy, progressiw zenanyň ömri we azatlygy howp astynda.

ABŞ edil birwagtlar SSSR-iň edişi ýaly Owganystana ornaşmaga synanyşdy we elbetde näçe jan etse-de, ornaşyp bilmedi. SSSR Owganystana ösen medeniýeti getirermendiler. Brežnew döwrüniň şertlerinde Moskwany goldaýan toparlaram munuň üstünde köp durýardy. ABŞ we onuň ýaranlary beýle zady öňe sürmedi. Olar Owganystany goramak we ylymly yslamyň daşarky howp-hatarlara garşıy hyzmatdaşlygyny öňe tutýardylar. Munuň üçin ABŞ-da okaýan owgan ýaşlaryny hasam köpeldip, olardan has giň gatlagyň taýýarlanmagydy.

• UTANMAN-UÝALMAN GAÇYP GITDILER

Her gün her ýerde birnäçe raýat-jemgyyetçilik guramalarynyň wekilleri Kabulda aýlanar ýorerdi. «Owgan aýal-gyzlaryny zamanabaplaşdyrmak!» üçin arrygyny gynaýan sosiologlaryň,

žurnalistleriň hetdi-hasaby ýokdy. Şol ikiarada owgan ýokary gatlagyndanam aýal-gyzlaryň adyndan çykyş edip biljek yüzler orta çykdy. Hemmesi-de dünýälerini Atlantik okeanyň aňyrsynda guran mysaly gaýmalap uçdular. Edil şol wagtam ABŞ Owganystan utanman-uýalman çekildi. Öñe süren pikirlerini we boýunlaryna alan roly şeýlekin bihaýalyk bilen ret edip giden bir göreşiji dünýä taryhynda heniz görلن zat däl.

Taliban diýmek – medreselerde kimden näme öwrenendigi näbelli, döwletiň we milletiň gazanan gymmatlyklaryndan peýdalanýan obalylardyr. Puştun (ariýana) taýpasynyň agdyklyk edýän, ýöne her dürli owganystanlynyň toplanan jemendesi.

Öcli we bilimsiz adamlaryň ýaragly selpeşip, hemme ýere burnuny sokup ýörmegine, kethudalarynyň aýal-gyzlary jemgyyetden çetleşdirmegine garşı gidýän öñdebaryjy topar orta çykdy. Edil ýöne smertnikleriň hüjümine meňzeş. "Biz ýetişdik, biz bar bärde!" diýärler. Öñ bylar ýaly zady görmänsöň ilkibada aljyran adamlaryň ýaraglaryny çenändigi dogry, ýöne özlerini dürsäp bilmän, ertesi günü emirleriniň neneňsi doñuzlyk etjekdigini çekişmegiň hajaty ýok. Elli sany öñdebaryjy, progressiw zenanyň ömri we azatlygy howp astynda.

• TARYHY TÜRKLER BILEN ERIŞ-ARGAÇ

Häzirki režim bilen dil tapşmagyň, düşünişmegin tarapdary bolan we muny belli bir ölçegde edýän hökumetimiziň bu işini dowam etdirmegi gerek. Owgan taryhy türkler bilen eriş-argaç bolan taryhdyr. Iň bärkisi Gaznalylar, Seljuklylar döwründen bări, Sefewilerdir Nedir şanyň döwründe-de ýagdaý şeýleligine dowam etdi. XV asyr Owganystan Teýmirleňiň oglunuň we agtyklarynyň merkez edinen ýurdydy. Hüseyín Baýkara

(Soltansöýün) ýaly adybelli hökümdaryň mejlisleri, Alyşir Nowaýynyň şygylary, Bihzad ýaly miniatýuraçylaryň eserleri we onuň şägirtleri şu ýurtdady. Hyratyň ajaýyp ganat sistemasynyň, ýagny kanalizasiýa we suwaryş sistemasynyň sowet okkupasiýasy döwründe weýran edilendigini bilyärис. Bu Sowet Soýuzynyň goýberen gödek taryhy ýalňyşlygy, gereksiz synanyşygy boldy. Öz däp-dessurlary bilen ýaşaýan halkyň durmuşynyň we medeni gurluşynyň weýran bolmagyna sebäpkär boldylar. Amerikanlar bolsa özlerine mahsus degenerasiýa bilen geldiler. Ne ýurduň ykdysady durmuşy özgerdi, ne-de bilimine düzediş girizip bildiler.

• EJIZ WE TÄSIRSİZ DÄL

Ortada näme bar bolsa, hemmesi Owganystanyňkydyr. Owganystan günbatarlylaşmagy XX asyrda mesele edindi. Kemalist Türkiye bilen gatnaşyk açdy. Türk hekimleriň, hünärmenleriň, pedagoglaryň ýurduň patyşasy Amanulla hanyň we Muhammet Zahir şanyň döwründäki Owganystanda bitiren işleri hemise ýatlanyp gelinýär.

Bu baý hyzmatdaşlyk nämüçindir Owganystanyň SSSR bilen ýakyn gatnaşygy we biziňem munuň saýasynda NATO-nyň syrlaryny bilip-bilmezden yzyna tabşırma was-wasysy sebäpli kesildi. NATO ve Türkiye ilişkilerinin tarihindeki ilk handikaplardandır.

Agyr giriş-ä mümkün däl, ýöne biziň bu ýurtda käbir adamlary, hiç zatdan çekinmän dogduk depesinde dös gerip öñe çykan progressiw aýal-gyzlary goramak üçin hereket etmäge borçludyrys. Her ýurtda okuwly-bilimli aýal-gyz tapylyp duranok, az. Elbetde, Owganystanda has az, emma bu azlyk olaryň ejizdigini we täsirsizdigini aňlatmaýar.

Ilber ORTAYLY.

«HÜRRIYET» gazeti, 12.09.2021 ý. Publisistika